

W. Harrington, UVOD U BIBLIJU. Spomen Objave. Prijevod s engleskog. Preveo Mato Zovkić. Priručnici svezak 17. Kršćanska sadašnjost Zagreb 1977, 171 strana, Cijena 80 dinara.

Budući da je bilo nužno izdati jedan, za naše prilike odgovarajući Uvod u Bibliju, izdavačka kuća Kršćanska sadašnjost u dogovoru s hrvatskim bibličarima odlučila se na prijevod W. Harringtona. Bilo je za tu odluku više razloga od kojih je, svakako, bio najvažniji taj što se ta knjiga kreće u sklopu tradicionalne bibličarstva i ne zaoštrava teškoće koje se posljednjih godina u vezi s Biblijom otvoreno postavljaju i veoma kritički obrađuju u gotovo svim ostalim znanstvenim introdukcijama u Sveto pismo. Za našu sredinu, koja je još veoma osjetljiva na sve što je u teologiji novo, ta knjiga koja se drži čvrsta tla, kopna, izvrsno odgovara.

Uvod u Bibliju raspravlja sva najvažnija introduktivna pitanja biblijske znanosti. Raspravlja najprije o *pisanoj riječi* uopće, o knjigama Biblije i o nastajanju Biblije. Zatim u drugom poglavlju obrađuje Riječ Božju u njezinoj dinamici, Riječ Božju *upućenu ljudima*. U trećem i u četvrtom poglavlju raspravlja o *nadahnuću* (lat. inspiracija) i to tako da donosi svjedočanstva Biblije, otaca i Crkve o nadahnuću, pobija kriva mišljenja o nadahnuću i iznosi pravo tumačenje koje zastupa i Crkveno učiteljstvo. Kao posebno poglavlje jest ono četvrto poglavlje u kojem obrađuje psihologiju nadahnuća. U petom poglavlju tumači narav tumačenja Biblije: govori o nakani pisca, o književnim vrstama, o semitskom osjećaju povijesnosti, o sekundarnim smislovima Biblije, o punijem smislu Biblije, itd. U šestom poglavlju raspravlja o kanonu Biblije, u sedmom o tekstu i, na kraju, u osmom poglavlju o znanstvenom istraživanju Biblije.

U prvom izdanju Harringtonova *Uvoda u Bibliju* bilo je mnogo nedorečenosti i nedosljednih tumačenja te je doživjelo dosta oštrih kritika od ozbiljnih egzegeta (npr. s katoličke strane a još više s protestantske strane). Zato je autor u drugo izdanje unio nova tumačenja osobito što se tiče nadahnuća, što u ostalom iznosi i sam prevodilac u svom Predgovoru hrvatskom izdanju. Prevodilac je ta dotjerivanja i izgladivanja unio u hrv. prijevod.

Unatoč nekim nesavršenostima knjiga je za naše prilike izvrsna i nužno pomagalo svećenicima u pastvi, studentima teologije i ostalima koji se za Bibliju zanimaju i ozbiljnije i dublje je žele istraživati. U stvari taj Harringtonov Uvod u Bibliju jedan je od rijetkih uvoda koji mogu bez teškoće čitati i svećenici i studenti teologije s jedne strane i laici s druge strane. Harrington piše jednostavno, lagano i neposredno.

Tim je prijevodom *Uvoda u Bibliju* Kršćanska sadašnjost učinila neprocjenjivu uslugu hrvatskoj bibličarstvu i teologiji uopće pogotovo kad znamo kako je danas teško izdavati takve studentske knjige.

Adalbert Rebić

W. Harrington, UVOD U STARI ZAVJET. Spomen obećanja. Prijevod s engleskog. Preveo Mato Zovkić. Priručnici, svezak 15. Kršćanska sadašnjost Zagreb 1977. 456 strana, Cijena 160 dinara.

Poslije *Uvoda u Novi zavjet* i općeg *Uvoda u Bibliju* na posljetku izlazi u izdavačkoj kući Kršćanska sadašnjost i *Uvod u Stari zavjet*. Tako je dovršen kompletan Uvod u Bibliju koji ima ukupno oko 1.000 stranica. To je za naše prilike izvanredan potvrat i znači silno obogaćenje za našu teologiju uopće, a posebno za bibličarstvo. Sada će biti lakše i profesorima i studentima teologije. Studen-

ti će osim skripta svojih profesora imati jedan veoma pristupačan Uvod u Bibliju, pa će s više ljubavi i volje studirati svete stranice koje su ispunjene Riječju Božjom.

Knjiga ima *devet* poglavlja. U 1. poglavlju Harrington iznosi pregled *povijesti Izraela*. To je veoma vrijedan prilog poznavanju povijesti starozavjetnog Izraela. Kratak je, sržan, a ipak dostatan da svaki onaj koji ga bude čitao dobije dobar uvid u prilike i okolnosti pod kojima se Riječ Božja upisivala u Sveto pismo Staroga zavjeta. U 2. pogl. raspravlja o *Pentateuhu* (hrv.: Petoknjžje): daje opći uvid, književnu analizu, iznosi obilježja biblijskih predaja (jahvističke, elohističke, deuteronomijske i svećeničke) i vjersku nauku Petoknjžja. U 3. pogl. obrađuje *Deuteronomističku povijest* koja počinje zapravo već knjigom Ponovljenog zakona kao uvodom i nastavlja se u knjigama Jošuinoj, o sucima, Samuelovima i o kraljevima. Deuteronomistička povijest imala je velik utjecaj na Stari zavjet osobito na kasnije pisce i to posebno na kroničarskog pisca (knjige Ljetopisi, Ezdra i Nehemija), na Danijela i na Makabejce. Ona je omogućila razvoj poslijesužanjskog židovstva. Središnja misao te predaje kreće se oko ljubavi prema Bogu: »Ljubavi Gospodina Boga svoga svim srcem svojim i svom dušom svojom i svom snagom svojom!« Predaja je prožeta duhom koji je bio protuteža tendenciji pretjeranog legalizma. Teologija, koju ona sadrži, ulijevala je narodu novu nadu da će preživjeti. Prikazujući tragediju izraelske povijesti i braneći odlučno vjernost Jahvinu, ona je postala veliki traktat o milosti. Harrington je uspio upravo te važne crte iznijeti i u tom svjetlu cijelu tu predaju prikazati.

U 4. poglavlju obrađuju se *Proročke knjige* (191—270). Ukratko ali dobro prikazan je proročki pokret u SZ, pa zatim proroci po vremenskom redosljedu kako su nastupali u povijesti spasenja Starog zavjeta: proroci 8. stoljeća (Amos, Hošea, Izaija 1—39, Mihej), proroci 7. i početka 6. stoljeća (Sefanija, Nahum, Habakuk, Jeremija), proroci sužanjstva (Ezekiel i Deutero-Izaija odn. Iz 40—55), proroci 6. st. (Izaija 56—66 odn. Trito-Izaija, Hagaj, Zaharija), proroci 5. st. (Iz 34—35; 24—27) i proroci 4. stoljeća (Joel i Zaharija 9—14). Na kraju u sintezi je prikazao ideju mesija-

nizma u SZ. U 5. pogl. obrađuje se *Mudrosna književnost* (271—316). Najprije općenito o istočnjačkoj mudrosti koja je velik utjecaj imala na sz. mudrost, a zatim utmači pojedine mudrosne knjige: Izr, Job, Prop (kohelet), Sir i Mudr. Na kraju donosi u sintezi nekoliko misli o Božanskoj mudrosti i završava to poglavlje s prikazom Pjesme nad pjesmama.

U 6. pogl. obrađuju se *Psalmi*. Najprije nešto općenito o hebr. poeziji, a onda o psalmima općenito (nazivi, podjela, nastanak, naslovi, književne vrste) i pojedinačno po grupama, kao što su Prozbeni psalmi, psalmi zahvalnice, hvalospjevni psalmi, kraljevski psalmi, Sionski psalmi, psalmi Jahvina kraljevstva i druge grupe. U 7. poglavlju obrađuje *Kroničarevu povijest* to jest Prva i Druga knjiga Ljetopisa, Ezdrina i Nehemijina knjiga. Mnogo više no Deuteronomistična, povijest Kroničareva je povijest *teologija* povijesti. Kroničar je prikazao povijest teokracije ali u književnom obliku koji ne odgovara našem poimanju povijesti. To je veoma važno imati na umu. Njegovo je djelo više teologija povijesti nego sama povijest i on sve svodi na svoje religijsko učenje. Njegova je povijest, osobito povijest Davida i njegovog kraljevanja, plemenito idealiziranje (kao što je to uostalom i mudrosna književnost). Njegov je cilj poučiti i potaknuti čitaoce na štovanje Boga, a ne da ih nauči povijest. Njegov je cilj, osim toga, okrenuti oči svojega naroda na konačni cilj Izraela i na onog koji ima doći, na Mesiju (grčki: Krista).

U 8. pogl. obrađuju se knjige o *Makabejcima*, a u 9. poglavlju *Spisi*. Pod Spisima hebr. ketabim) podrazumijevamo knjigu o Ruti, o Joni, o Tobiji, knjigu Baruha, Danijela i knjige o Esteri i Juditi.

Harrington je svoj Uvod u Stari zavjet obradio po klasičnoj metodi ali je uzimao u obzir, istina sa stano vitim rezervama, najnovija egzegetska dostignuća. Knjiga upravo zato može izvrsno poslužiti našem knjiškom auditoriju koji još nema pred sobom dovoljno egzegetskih predradnji.

Treba istaknuti i to da je knjiga na hrvatski jezik brzo i izvrsno prevedena. Prevedena je doista u rekordnom roku. To je zasluga marljivog Mate *Zovkića*, profesora Svetog pisma na Visokoj filozofsko-teološkoj školi u Sarajevu.

Knjiga je svima koji Bibliju žele upoznati potrebna, a da ne govorimo o tome koliko je ona nužna svećenicima i studentima teologije. Ne bi smjelo biti svećenika ili studenta teologije koji tu knjigu ne bi imao na svom radnom stolu i stalno se njome služio.

Adalbert Rebić

W. Harrington, UVOD U NOVI ZAVJET. Spomen ispunjenja. S engleskog preveo M. Zovkić. Priručnici, svezak 13—14, Kršćanska sadašnjost Zagreb 1975. Stranica 519.

Ovo je svezak po naravi stvari posljednji u nizu navedenih Uvoda, a ipak je vremenski u nas izišao prvi. Izišao je prvi zato što se u nas najviše osjećala potreba za uvodom u Novi zavjet.

Ovaj je Uvod u Novi zavjet napisan za potrebe studenata teologije, svećenika u pastoralu i zainteresiranih laika. Autor obrađuje Uvod u NZ na način kako je obradio i Uvod u SZ s tom razlikom što je u ovom Uvodu posvetio mnogo više prostora pojedinim knjigama. Uostalom Stari je zavjet po sadržaju mnogo opsežniji od Novoga a ipak Uvod u Stari zavjet ima manje stranica nego ovaj Uvod u Novi zavjet. I ovaj se Uvod kao i onaj u Stari zavjet oslanja na rezultate suvremenog istraživanja Biblije. Hrvatski prijevod Uvoda u NZ sadrži nekoliko naslova više nego engleski original. To su oni naslovi koje je prevodilac dobio izravno od autora a koje je autor priredio za francuski prijevod svojega djela što je izišlo u izdavačkoj kući Seuil u Parizu 1971. godine. To su oni naslovi odnosno odlomci koji popunjavaju praznine u engleskom izvorniku a na koje su neki kritičari upozorili autora u svojim recenzijama. Ako samo navedemo naslove tih odlomaka, odmah ćemo vidjeti kakve su naravi bile one praznine ili nedorečenosti u engleskom izvorniku: demitizacija evanđelja (str. 98), muka Isusova kod Marka (str. 143), mesijanska tajna kod Marka (str. 112), djetinjstvo Isusovo kod Mt (str. 177), književna vrsta Lk 1-2 (str. 207), istočni grijeh u Rim (str. 295), postupno nastajanje četvrtog evanđelja (str. 410), nauka o Crkvi u Otk (str. 447).

Bez sumnje valja pohvaliti Harringtonovov pothvat. On je učinio sam ono što danas obično čini više ljudi zajedno. To ima s jedne strane

svojih prednosti a ima i s druge strane svojih nedostataka. U Uvodu u NZ vidi se da se autor koji puta ne zna vješto opredijeliti za jednu određenu tvrdnju, tezu ili hipotezu. Uglavnom je veoma oprezan kad se radi o novijim tumačenjima i radije se drži konzervativnih rješenja kao npr. da je i pastoralne poslanice napisao Pavao i slično. No autor je inače ipak veoma otvoren pa u novijim izdanjima prihvaća sve savjete koje mu egzegete daju u recenzijama. Ovaj naš hrvatski Uvod u Novi zavjet svakako već pokazuje veliku autorovu otvorenost prema novinama u biblijskim znanostima. Pisac znalački prati i vješto preuzima sve podatke introduktivnih biblijskih znanosti do kojih su došli egzegete na njemačkom i francuskom jezičnom području zadnjih deset godina. Na taj način knjiga je za naše prilike izvrsna orijentacija svakome koji ozbiljno prilazi studiju Biblije.

Na kraju valja pohvaliti i samu opremu knjige, i izvanjsku i nutarnju. Uostalom to je odlika svih izdanja Kršćanske sadašnjosti. Po tome su i teološke knjige suvremenu čovjeku bliže i intimnije nego su one nekoć bile. I izdavaču i prevodiocu a dakako najviše samom piscu zahvaljujemo za ovaj niz Uvoda u biblijske znanosti.

Adalbert Rebić

J. Krašovec, DER MERISMUS IM BIBLISCH-HEBRÄISCHEN UND NORDWESTSEMITISCHEN, Rim 1977, Biblical Institute Press, Biblica et Orientalia 33, XV i 184 strana, cijena 10 \$.

Merizam u biblijsko-hebrejskom i u sjeverozapadnom semitskom jeziku jest studija koju je napisao kao dizertaciju pod vodstvom profesora M. Dahcoda na Papinskom biblijskom institutu mladi egzeget iz Ljubljane, Jože Krašovec. Jože Krašovec u ovoj dizertaciji istražuje merizmsko-stilističku figuru zvanu *merizam*. Merizam je literarna figura koja se pojavljuje onda kad pisac odnosno pjesnik dijeli ili rasčlanjuje jednu cjelinu na dijelove (g. meros = dio) Ova figura ima sličnosti s načinom izražavanja kojim se polariziraju pojmovi odnosno riječi, s tom razlikom, dakako, što je polariziranje pojmova samo jedan dio ili samo jedna vrsta merizma. Merizam je mnogo širi pojam od polari-